

Рибалкін А.О.

к.ю.н., доцент

декан факультету № 1

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ОСОБИ НА МАЙНО, ЯКЕ НЕ МОЖЕ ЇЙ НАЛЕЖАТИ

Сучасний етап формування інституту права власності в Україні характеризується зміною підходу до принципів захисту права власності, меж його здійснення, підстав набуття та припинення. Проблемні питання припинення права власності всебічно не проаналізовані, багато з них залишаються нерозкритими чи спірними.

Розглянемо одне з таких питань – підстави та порядок припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати.

Відповідно до ст. 348 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), якщо з підстав, що не були заборонені законом, особа набула право власності на майно, яке за законом, який був прийнятий пізніше, не може їй належати, це майно має бути відчужене власником протягом строку, встановленого законом [1].

Мова йде про майно, яке знаходиться у обмеженому обігу чи про належність до певного кола суб'єктів, права яких на конкретний вид майна є обмеженими. Наприклад, відповідно до земельного законодавства (ст. 81 Земельного кодексу України), іноземний громадянин не може мати у власності земельну ділянку сільськогосподарського призначення [2].

Аналогічний порядок припинення прав власності застосовується в тих випадках, коли у власності громадянина чи юридичної особи з підстав, що допускаються законом, виявиться річ, на придбання якої необхідно особливий дозвіл, а в його видачі власнику відмовлено. Наприклад, особа, яка отримала у спадок мисливську рушницю і не отримала дозвіл на її набуття у власність і зберігання повинна у встановленому порядку відчужити її.

Відповідно до ст. 325 ЦК України, склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими. Але в той же час ЦК України закріплює на нормативному рівні поняття оборотоздатності майна, тобто здатності майна вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином. Ст. 178 ЦК України передбачає, що об'єкти цивільних прав (речі) можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої, якщо вони не вилучені з цивільного обігу або не обмежені в цивільному обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи [1].

Види об'єктів цивільних прав, перебування яких в цивільному обороті не допускається (об'єкти вилучені з цивільного обороту), та види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), встановлюються законом.

Деякі вчені зазначають, що існує протиріччя у самому формулюванні аналізованої підстави припинення права власності. З одного боку, особа є власником майна, а з іншого – воно не може їй належати. Суперечність тут тільки удавана. Цілковиті можливі ситуації, коли майно виявилось у власності особи на підставах, що допускаються законом, але ці підстави відпали. Наприклад, змінився правовий режим речі. З речі, що знаходилася у вільному обороті, вона перейшла в розряд обмежено оборотоздатних чи вилучених з обороту речей і більше не може знаходитися у власності даної особи. Так, відповідно до Постанови ВР України «Про право власності на окремі види майна» [3], окремі об'єкти (наприклад, спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації) взагалі не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, а також юридичних осіб недержавних форм власності. А відповідно до спеціального порядку набуття права власності громадянами на окремі види майна, затвердженого цією самою постановою, громадяни набувають права власності на окремі види майна лише після отримання відповідного дозволу (наприклад, на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) – за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку).

Отже, коли у власності фізичної чи юридичної особи з підстав, що допускаються законом, виявиться річ, на придбання якої необхідно мати особливий дозвіл, а в його видачі власнику відмовлено, то він повинен у встановленому порядку відчужити її. Кошти, отримані від продажу майна, передаються власнику.

Доцільно було б передбачити у цивільному законодавстві умови та порядок вилучення у фізичних та юридичних осіб майна, яке може бути лише у державній власності, та відшкодування його вартості з дотриманням вимог ст. 41 Конституції України, в якій акцентовано увагу на тому, що таке вилучення є винятковою мірою. Умови і порядок припинення права власності є питанням, тісно пов'язаним із захистом права власності.

З урахуванням зазначеного можна стверджувати: Постанова ВР України «Про право власності на окремі види майна» не відповідає повною мірою вимогам сьогодення.

Аналізована підстава примусового припинення права власності, передбачена положеннями ст. 348 ЦК України, спрямована на виконання положень ст. 41 Конституції України і саме відповідно до неї повинно вирішуватися питання про час відшкодування. Також дане положення має відповідати вимогам ст. 22 Конституції України, у якій зазначено, що конституційні права і

свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав та свобод. Але у разі наявності в особи майна, яке не може перебувати в її власності, порушення правил набуття цього майна, чи прийняття закону, що припиняє право власності, особа у примусовому порядку зазнає звуження вже існуючих у неї прав власності на це майно. Саме усунення вказаних вище недоліків цивільного законодавства дозволить привести його до належного рівня дієвої правової охорони прав та інтересів учасників цивільних правовідносин.

Бібліографічні посилання

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/435-15>
2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>

Капітонов Є.М.,
суддя Вільнянського районного
суду Запорізької області;
Лонська Є.В.
курсант 2-го курсу факультету № 3
ДДУВС

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ І СПІВВІДНОШЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Одним з традиційно актуальних питань цивільного процесу є визначеність його понятійної бази. Виділення тих понять, які називаються основними, визначення їх обсягу і змісту, встановлення взаємного співвідношення та взаємного зв'язку формує домінуючі підходи до розвитку картини процесуального буття, зумовлює напрями й закономірності ходу та результатів досліджень.

У науці цивільного процесу проблеми основних понять і категорій були предметом уваги низки вчених, серед яких потрібно зазначити праці таких науковців, як Г.А. Жилін, М.І. Сірий, В.М. Тертишник, О.В. Стовба, Б.П. Футей та інші. Разом з тим деякі питання залишилися недостатньо розробленими, а ряд наукових положень має дискусійний характер. Метою цього дослідження є розгляд окремих аспектів формування змісту і співвідношення ключових понять цивільного процесу, зокрема, категорій «правосуддя», «судова влада» і «судочинство».